

Voorwoord

LENTEBODE

‘De lentedrift is aanstekelijk, ook als je net te horen hebt gekregen dat het land voorlopig op slot gaat en dat je niet meer naar kantoor mag. Thuis valt ook genoeg leuks te doen, dat leren de houtduiven ons.’

En dat leert Remco Daalder ons op zijn beurt, in een verhaal over vogels kijken op de vierkante meter. Dat het vogelvirus wijdverspreid is, wisten we al. Maar wie had pakweg een jaar geleden kunnen denken dat ook het virusvogelen nog eens groot zou worden? Hoewel we heus nog weleens buiten kwamen – nooit had de natuur het zo druk met bezoek als afgelopen tijd – kunnen we nu al vaststellen dat de jaren ’20/’21 een langgerekte nationale tuinvogeltelling zijn geworden.

Daalder, de chroniqueur van de gierzwaluw, minnaar van de meerkoet, bleef zoals velen noodgedwongen dicht bij huis. Hij keek tussen de Zoomvergaderingen door vanaf het bureau uit zijn raam, een enkele keer – doe eens gek – vanaf zijn balkon in Amsterdam-Noord en doet verslag van wat hij zag. Daarmee demonstreert Daalder opnieuw dat vogels kijken niet zozeer een kwestie is van vogels, maar evenzeer van kijken. Of van vertellen en schrijven; in zijn geval aan wat geleerden over vele jaren, wanneer die pandemie nog slechts een enkele regel is uit de geschiedenisboeken, nog als waardevol tijdsdocument zullen herontdekken.

De wereld kon nóg kleiner: tussen de muren van de leeskamer, een vertrouwde biotoop voor Scharrelaars. Marja Vuijsje nam er Thomas Mann op schoot. In diens roman *De Toverberg* ging ze op zoek naar de vogels die ze hopelijk – ze meende het zich vaag te herinneren van lang geleden, toen vogels kijken nog niet tot haar tweede natuur behoorde – zou ontwaren in het door hem geschetste berglandschap. ‘In het bijzonder hoopte ik op ontmoetingen met een rotskruiper, een vogeltje dat eruitziet alsof de evolutie een dure ontwerper in de arm heeft genomen.’

Spoiler-alert: voor de vogels hoeft u Mann niet te (her)lezen. Geen rotskruiper te zien op die hele berg van Mann, noch enige andere vogel. Vuijsjes vurige hoop toont haar – en ons – verlangen naar vogels, van veer, vlees en bloed, desnoods op papier.

Ook daarom koesteren wij bij de collectieve ophokplicht onze Scharrelaar. We zijn verheugd over zijn nieuwe geluid in deze nieuwe lente. Een voorjaarsbode vol verse verhalen, over klapwiekende kauwen en dolle duiven. Voor in de leeskamer, of – het zal even wennen zijn aan dat daglicht – zomaar buiten, in de vrije natuur. Niet schrikken daar: wie weet schiet er een vogel voorbij om over naar huis te schrijven.

De Scharrelaar is terug in het land, het leven gaat weer beginnen.

Redactie *De Scharrelaar*

Emile Brugman

Caspar Dullaart

Jean-Pierre Geelen

Saskia van Loenen

Remco Daalder

VIRUSVOGELS

In de eerste week van januari van het jaar 2020 begint het houtduifmannetje met zijn baltsvluchten.

De hele winter waren hij en zijn vrouwtje onopvallend aanwezig geweest, levend van het zaad uit de vele voedersilo's in de achtertuintjes van onze ruim opgezette wijk. Ze aten wat, ze zaten wat, ze vlogen eens heen en weer. Ze verlieten vrijwel nooit hun territorium, dat bestond uit een stuk van onze straat in Amsterdam-Noord met delen van het buurtparkje en de sportvelden, alles bij elkaar bijna 2 hectare. De enige echte actie volgde op het verschijnen van een indringer, een soortgenoot die een zaadje wilde meepikken. Dan volgde een hevige strijd, waarbij een van onze houtduiven de indringer te lijf ging op de manier zoals houtduiven dat doen. Eerst ernaast gaan zitten, jezelf hoog oprichten, en dan pikbewegingen maken richting je rivaal, gevolgd door een slagbeweging met de vleugel die aan de goede kant zit. En dan spring je boven op je tegenstander, hevig vleugelgeklapper, de indringer vliegt op maar gaat een paar meter verder alweer vervelend zitten doen, erachteraan, geklapper, gepik, gevlieg, de veren vliegen in het rond en dat kan rustig een uur of twee achter elkaar doorgaan, tot de hufter eindelijk eens oplazert. Want ons houtduivenpaartje houdt het hele jaar dit territorium vast en is bereid daar stevig voor te vechten.

Tot het tijd wordt voor lieflijkere bezigheden. Het mannetje

vliegt omhoog, klappert op het hoogste punt een paar keer zijn vleugels tegen elkaar, daalt met een sierlijke boog af naar een boomtak en gaat daar hevig zitten koeren. Het vrouwtje vindt dat allemaal best aardig, kijkt graag naar dat gevlieg, luistert geboeid naar het gekoer, maar verder hoeft het van haar nog niet te gaan, in januari van dat roemruchte jaar 2020, dat toen nog een jaar als alle andere leek te worden. Al leek er in China het een en ander aan de hand te zijn, zo berichtte de krant op pagina zes.

In februari verschijnen de lenteherauten van onze buurt. Scholeksters. Een paartje. Hun luide roep klinkt van de daken, waar ze een goed broedterrein aan het zoeken zijn. Dat wordt lastiger nu steeds meer buurtbewoners het grind op hun daken weghalen om het te vervangen door vetplantjes of zonnepanelen. Daarmee worden de daken ongeschikt voor scholeksters. Het aantal broedparen in Amsterdam-Noord daalt dan ook gestaag, maar er zijn genoeg straatgenoten die nog geloven in grinddaken, tot groot genoegen van de scholeksters.

In februari is er ook een doorbraak bij de houtduiven. Het gebalts en het gekoer van het mannetje hebben eindelijk geleid tot opwinding bij het vrouwtje. Zodat wij regelmatig worden getraakteerd op vlak voor ons raam op een boomtak zittende houtduiven die elkaar hevig zitten te besnavelen. Of trekkebekken. Of zouden ze, net als wij, het tongzoenen beheersen? Dat kunnen we net niet goed genoeg zien. Wel zien we hoe het vrouwtje, na dit minutenlange voorspel, plat op een tak van de hemelboom gaat zitten. Kop naar beneden. Een wel heel duidelijke invitatie. Maar nu weet het mannetje niet wat hij ermee aan moet. Hij zit erbij en hij kijkt ernaar, of beter gezegd, hij kijkt er nadrukkelijk juist niet naar. Dus komt het vrouwtje weer overeind en grijpt hem bij zijn snavel, waarop weer trekkebekken volgt, dat vindt hij wél leuk, en daarna gaat ze weer plat zitten.

Ondanks onze hevige aanmoedigingen vanaf de bank weet de kluns nog steeds niet wat er van hem wordt verwacht. Hij gaat er zelfs vandoor. Zij zit voor lul op haar tak.

In februari moet ik denken aan de hoogleraar microbiologie, die veertig jaar geleden voor ons, eerstejaarsstudenten, een simpele tekening maakte op het schoolbord in de collegezaal. Een vijfhoek met aan één kant een stel uitsteeksels. En in de vijfhoek tekende hij een kringeltje. 'Een virus is niets anders dan een eiwithuls met een beetje genetisch materiaal erin, en een constructie aan de buitenkant waarmee hij zich aan andere cellen kan vasthechten. Een virus kan niet eten, niet drinken en zichzelf niet reproduceren. Daarvoor heeft hij gastcellen nodig van andere organismen. Virussen zijn heel doelmatig ontworpen, er zit niks overbodigs aan, en juist door die simpelheid zijn ze moeilijk te bestrijden. Als de mensheid ooit ten onder gaat... (hierbij zette de professor zijn bril af en keek dreigend de zaal in) dan komt dat óf door ons eigen handelen, óf door deze jongens hier.'

In maart heeft het houtduifmannetje eindelijk door hoe het moet. Maar nu is het hek ook meteen volkomen van de dam. Zodra het vrouwtje plat gaat zitten springt hij erbovenop. De paring duurt maar een paar seconden, wat wordt gecompenseerd door het gewoon heel vaak te doen. En dat dan het liefst in de schemering, als wij net aan het bier zitten, en zittend op onze bank voortdurend worden geconfronteerd met stevig neukende houtduiven, iets wat onherroepelijk op het gemoed gaat werken. De lentedrift is aanstekelijk, ook als je net te horen hebt gekregen dat het land voorlopig op slot gaat en dat je niet meer naar kantoor mag. Thuis valt ook genoeg leuks te doen, dat leren de houtduiven ons.

Ondertussen exploreert een toppredator onze achtertuin. Ineens zit er een sperwervrouwtje in ons stoofpeerboompje. Ze

hipt door de peer heen, van tak tot tak, kijkt alle kanten uit. Ze hipt over naar de sering, kijkt om zich heen. Gaat op ons tuinhek zitten, kijkt in de rondte. Ze negeert de driftige pimpelmees die haar op 1 meter afstand zit uit te schelden. Ze negeert openslaande tuindeuren en zagende buurmannen. Ze verkent het terrein, zeggen wij tegen elkaar, ze kijkt hoe de tuin in elkaar zit, hoeveel ruimte er zit tussen de peer en de sering, of dat voldoende is om doorheen te vliegen. Dan vliegt ze weg, blijkbaar nadat ze geconcludeerd heeft dat het hier niet goed jagen is, want we zullen pas in november weer een sperwer in de tuinen zien. Bij haar aftocht wordt ze begeleid door de twee scholeksters, die inmiddels een mooi stuk dak hebben uitgezocht en absoluut geen roofvogels in hun buurt willen.

De houtduivenman gaat in de tweede helft van maart een nestje bouwen. Een wrak takkenbouwsel in de berk van de buren. Hij gaat erop zitten, plat, met zijn kop naar beneden, en roept regelmatig, een diep koeeee... Maar nu is het zijn beurt om voor lul te zitten. Het vrouwtje zit in de dakgoot zenuwachtig naar hem te kijken, vliegt dan weg. Een dag later zit ze wat dichterbij, nog een dag later zit ze nog maar 1 meter van het nest af in dezelfde boom, maar het mannetje kan nog zo zijn best doen, ze komt niet op dat nest, ze vindt het niks. Een week later heeft het mannetje het opgegeven en is welgemoed aan een nieuw nest begonnen: 10 meter verderop, in een klimophaag. Hij vliegt af en aan met berkentakken, de eksters hebben allang in de gaten wat er gebeurt en komen regelmatig kijken hoever hij is, het vrouwtje houdt de haag na een enkele inspectie ook voor gezien en gaat rustig vlakbij in een boom zitten. Dat kan ze makkelijk een, twee uur volhouden, terwijl het mannetje zich een ongeluk werkt aan een bij voorbaat al mislukt project.

En dan de spechten. In april krijgen we een aantal dingen door. Ten eerste, dat het thuiswerken fors langer zal gaan duren dan een paar weken. Ten tweede, dat ons huis eigenlijk een schuilhut is. Een schuilhut met aan de voorzijde, vanaf ons balkon, goed zicht op de lucht: voorbijvliegende aalscholvers, grauwe ganzen, meeuwen, af en toe een slechtvalk en één keer per dag een passerende ijsvogel, soms met visje in de snavel, want die broedt bij het plasje vlak bij de Buiksloterdijk, 100 meter verderop. En aan de achterkant dan zicht op die tuin. Waar de zangende en timmerende buurmannen heersen, mannen die zich vervelen gaan herrie maken, maar daar trekken de vogels zich weinig van aan. Ten derde: we zitten in het voedselterritorium van een familie grote bonte spechten. Een spechtmannetje en een spechtvrouwtje bezoeken regelmatig onze vetblokken. Deze twee hebben volstrekt andere karakters. Het mannetje is schuchter en zit, als een plakplaatje tegen de stam van onze stoofpeer gekleefd, rustig te wachten tot de halsbandparkieten en spreeuwen een gaatje laten vallen. Het vrouwtje is uitgesproken brutaal en jaagt de spreeuwen en parkieten zonder omhaal weg, de spreeuwen door er met gespreide vleugels op af te hippen, dolksnavel in de aanslag, de halsbandparkieten door er in de lucht op af te vliegen of door aan hun staart te gaan hangen. Zelfs voor de eksters is zij niet bang, terwijl het mannetje bij hun nadering rondjes draait om de stam van de peer om maar onzichtbaar te blijven. Een enkele keer zijn beide spechten tegelijk in de tuin. Dan trekken ze zich niets van elkaar aan. Net of ze elkaar niet kennen. Maar ze kennen elkaar wel, anders had het vrouwtje dat mannetje resoluut weggejaagd, gezien haar opvliegende karakter.

Begin april stopt het houtduifmannetje met zijn nest in de klimophaag. Er volgen twee rustige weken met twee naast elkaar in de zon suffende houtduiven. Waarna ineens de vlam weer in de pan slaat. Het is weer trekkebekken en neuken ge-

blazen in de hemelboom. En het mannetje ontdekt een nieuwe klimophaag, deze keer aan de straatkant, waar hij weer dolenthousiast met berkentakken in ploft voor de derde nestelponging. Deze klimop groeit tegen het balkon van een buurman aan. Gelukkig is het een buurman die nooit op zijn balkon zit, ook niet tijdens een lockdown. De duiven maken een kans.

Op 25 april, zaterdag, we hebben vrij, geen vermoeiend digitaal overleg, besluiten we om de hele dag in de achtertuin te gaan zitten. Dit om de drukte te vermijden. De groengebieden rond Amsterdam zitten tijdens de lockdown op mooie dagen propvol met hardlopers, racefietsers, bootcampers, vechtsporters, zonnebaders en ander gespuis dat daar gewoonlijk niks te zoeken heeft. Hieruit blijkt hoe belangrijk de steden zijn voor de natuur in ons land. De steden, met hun musea, kroegen, winkels, sportscholen, theaters, dierentuinen enzovoort dienen om mensen op te vangen en te vermaken. Valt dit weg, dan bestormt men massaal de natuur. Planten worden vertrap, dieren en eerbare vogelaars worden verjaagd, boswachters raken overspannen. Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten concluderen hieruit dat er meer natuur moet komen in Nederland om iedereen een plek te bieden. Je zou ook kunnen concluderen dat er juist meer en leukere steden moeten komen, om de bestaande natuurgebieden te ontlasten.

Op die dag in april in onze achtertuin van 40 vierkante meter zien wij in totaal negenentwintig vogelsoorten. Uiteraard de vaste bezoekers: de kool- en pimpelmezen, druk bezig voer te halen voor hun jongen, de zes spreeuwen die al een paar weken gezamenlijk optrekken en blijkbaar ergens in de buurt broeden, de houtduiven, eksters, spechten, vanaf de daken roepen de scholeksters. Maar ook: overvliegende buizerds, een kleine plevier, oeverzwaluwen, putter, een groenpootruiter, witgatje. Gehoord: groene specht, ijsvogel. Aan het einde van de middag zelfs een zwarte wouw, de eerste keer dat ik er een in Nederland

zie. En in de schemering, net voor we naar binnen gaan, een overvliegende houtsnip. Geweldige vogeldag. Met op gezette tijden koffie en een biertje.

Met het arriveren van de gierzwaluwen eind april begint de zomer. Steeds minder vogelzang, men heeft het druk met het voeren van de kleintjes. Steeds minder gezaag en getimmer van de burens, de horeca gaat weer open, daar kunnen de doe-het-zelvers uit gaan rusten van hun zelfverzonnen bezigheden. Een tijd van rust dus. Vooral voor de houtduiven, die hun derde nestelgonging ook maar hebben opgegeven toen de buurman voor het eerst in tien jaar zijn balkon betrad. Om er vervolgens een buitenmodel barbecue op neer te zetten. Sindsdien houden de duiven zich voornamelijk bezig met op een boomtak zitten en wachten tot de druiven op ons balkon rijp zijn. Elke dag komen ze even testen. Eind juli vinden ze dat de druiven eetbaar zijn. We turven enkele malen hoeveel druiven ze achter elkaar op kunnen eten. Gemiddeld achtentwintig, met een totaalgewicht van gemiddeld 70 gram. Een houtduif weegt gemiddeld 1 pond. Dus ze slokken in twee minuten 14 procent van hun eigen lichaamsgewicht naar binnen.

Anders dan de houtduiven hebben de spechten het nogal druk. Ze hebben twee jongen vliegvlug gekregen. In juni zit het hele gezin regelmatig in ons tuintje, waarbij de ouders de achter hen aan fladderende jongen voeren. Als snel krijgen die ouders daar genoeg van en moeten de jongen het zelf uitzoeken. Ze zijn uiterst onhandig, dreigen voorover te vallen bij een landing op het tuinhek, of bungelen ineens ondersteboven aan een takje.

Drama dreigde even voor de scholeksters. Een ekster had hun enige jong te pakken gekregen en vloog ermee weg, het jong bungelend in zijn snavel... De ouders driest erachteraan. Zo fel dat de ekster het jong liet vallen. Even later stonden de buur-

jongens bij ons voor de deur met het donsjong, zo te zien onge-deerd. We beklommen ons dak en zetten het jong op het grind. Aan de overkant van de straat lieten de ouders zich nadrukke-lijk horen. We wezen hen op het jong, dat krampachtig begon te piepen, en verlieten ons dak om vanuit het dakraam te kijken hoe het verderging. Binnen een minuut stonden beide ouders weer bij hun jong en was alles weer goed, behalve voor de ekster die nu weer verder moest zoeken naar voedsel voor zijn jongen. Na die tijd hielden de scholeksters voortdurend contact met el-kaar via een korte roep die ze elke drie tot tien seconden lieten horen. Vaak urenlang achter elkaar. En ook 's nachts. Niemand klaagde. Je mocht weer in de kroeg zitten en zo vaak als je wilt je oma bezoeken, wie stoort zich dan aan die kleinigheden.

Het optimisme over het verloop van de virusepidemie eindigt tegelijk met de eigenlijke zomer en met het vertrek van de gier-zwaluwen. Op de avond van 24 juli is de lucht boven Amster-dam vol van hun gekrijs. De hoofdmacht vertrekt. In de dagen daarna zie je er af en toe nog eentje, maar hun opwekkende ge-luiden zijn we kwijt.

En het grootste drama moet dan nog komen.

In de ochtend van 6 augustus 2020 ga ik naar buiten, de straat op. En ik zie meteen dat er wat mis is. Een samenscholing van burens. Wijzende vingers naar iets wat op straat ligt. Ik ga erbij staan, op passende afstand. Daar ligt verdomme een van mijn houtduiven. Morsdood. Aangereden. 'Net gebeurd, en meteen zaten die eksters al aan hem te plukken,' meldt een buurvrouw. Aangeslagen ga ik een boodschap doen. Als ik terugkom zijn er nog een paar auto's over de duif gereden. Van mijn vriend is al-leen nog een uitgesmeerde massa over, waarop tientallen groe-ne keizersvliegen zitten.

De overgebleven duif lijkt het vrouwtje te zijn: ze reageert